

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa,

Adam Bodnar

II.510.455.2017.VV

**Pan
Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości
Prokurator Generalny**

W moim zainteresowaniu znajduje się problematyka dotycząca odsetek od sumy pieniężnej będącej odszkodowaniem/zadośćuczynieniem za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie bądź zatrzymanie. Do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wpływają wnioski obywateli wskazujące, iż na podstawie obowiązujących przepisów nie jest możliwe w sposób jednoznaczny ustalenie momentu, od którego naliczane są odsetki od odszkodowania/zadośćuczynienia, o którym mowa w art. 552 Kodeksu postępowania karnego.

Instytucja odszkodowania/zadośćuczynienia za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie, która uregulowana została w rozdz. 58 k.p.k., przewiduje, że w przypadku uniewinnienia lub skazania na łagodniejszą karę w wyniku wznowienia postępowania lub kasacji, uniewinnionemu oraz skazanemu na łagodniejszą karę przysługuje odszkodowanie od Skarbu Państwa za poniesioną szkodę lub zadośćuczynienie za doznaną krzywdę (art. 552 § 1 k.p.k.). Rzeczone odszkodowanie i zadośćuczynienie przysługują także osobie, w stosunku do której postępowanie umorzono wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu, po wcześniejszym uchyleniu skazującego orzeczenia (art. 552 § 2 k.p.k.). Prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia przysługuje również w związku z zastosowaniem środka zabezpieczającego w ww. warunkach (art. 552 § 3 k.p.k.), a także w wypadku niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania lub zatrzymania (art. 552 § 4 k.p.k.).

Pierwsze trudności interpretacyjne pojawiają się już na etapie określania charakteru instytucji, o której traktuje rozdz. 58 k.p.k. Z jednej strony niewątpliwie rozstrzygnięcie w przedmiocie odszkodowania/zadośćuczynienia za niesłuszne skazanie następuje przed sądem karnym, w ramach procesu karnego, prowadzonego na podstawie przepisów Kodeksu postępowania

karnego. Z drugiej jednak strony roszczenie o odszkodowanie/zadośćuczynienie za doznaną szkodę/krzywdę ma charakter jednoznacznie cywilistyczny, za czym opowiada się znakomita większość komentatorów przedmiotowej materii (tak m.in. T. Grzegorzczak, *Komentarz do Kodeksu postępowania karnego*, Zakamycze 2004 r., s.1379; D. Świecki, *Komentarz do art. 552 k.p.k.* [w:] D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do zmian w 2016*, Warszawa 2016 r., s. 632 i n.; L. Paprzycki, *Komentarz do art. 552 Kodeksu postępowania karnego* [w:] L. Paprzycki (red.), *Komentarz aktualizowany do art. 425-673 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U.97.89.555)*, jak również judykatury (tak Sąd Najwyższy Uchwała Składu 7 sędziów SN z dnia 28 października 1993 r., sygn. I KZP 21/93, OSNKW 1993/11-12/67; postanowienie SN z dnia 18 lutego 2011 r., sygn. II KK 289/10, LEX nr 738380; postanowienie SN z dnia 18 lutego 2011 r., sygn. III KK 289/10, OSNKW 2011/4/36).

Kolejnym problemem pojawiającym się na gruncie omawianej problematyki jest kwestia wymagalności roszczenia (żądania), a którym mowa w art. 552 k.p.k. Problematyka ta ma bowiem istotne znaczenie dla ustalenia terminu, od którego uprawnionemu należą się odsetki od głównej sumy pieniężnej będącej odszkodowaniem, względnie zadośćuczynieniem. Mając na uwadze cywilnoprawny charakter żądania uprawnionego, podkreślić należy, że gruncie art. 481 § 1 Kodeksu cywilnego, w przypadku odpowiedzialności deliktowej, o ile dłużnik nie został wcześniej wezwany do spełnienia świadczenia, roszczenie staje się wymagalne co do zasady z chwilą doręczenia odpisu pozwu.

Tymczasem, na gruncie postępowania, o którym mowa w rozdz. 58 k.p.k., po nowelizacji z 2016 r., jedynym podmiotem biorącym udział w postępowaniu na prawach strony, poza osobą występującą z wnioskiem o odszkodowanie/zadośćuczynienie, jest prokurator (art. 554 § 3 k.p.k.). Niemniej jednak podkreślić należy, że jako rzecznik interesu społecznego, prokurator nie jest organem reprezentującym Skarb Państwa w tym postępowaniu, a co za tym idzie nie jest on uprawniony do dokonywania czynności o charakterze materialnoprawnym, w tym do uznania roszczenia odszkodowawczego czy też do zawarcia ugody. Wobec zatem braku w obecnym stanie prawnym innych podmiotów uprawnionych do występowania w procesie na prawach strony, przyjąć należy, że terminem, od którego dochodzącemu przysługują odsetki od sumy głównej, jest moment skierowania wniosku o odszkodowanie do właściwego sądu. Wówczas następuje bowiem skonkretyzowanie żądania uprawnionego i jego roszczenie staje się znane organom państwa.

Za przyjęciem powyższej tezy przemawia również fakt, iż w orzecznictwie i literaturze z zakresu prawa cywilnego jednoznacznie przyjmuje się, że rozstrzygnięcie sądu w przedmiocie odszkodowania/zadośćuczynienia ma charakter deklaratoryjny, nie zaś konstytutywny (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 22 lutego 2007 r., sygn. I CSK 433, LEX nr 274209). Cywilnoprawny

charakter roszczenia z art. 552 k.p.k. w połączeniu z brakiem w ustawie karnoprocesowej regulacji o charakterze materialnoprawnym odnoszących się do omawianej materii, skłania ku przyjęciu tezy, iż w przedmiotowym zakresie stosować należy uzupełniająco reżim cywilnoprawny, jako właściwy dla odpowiedzialności deliktowej.

Kwestia ta, z powodu problemów interpretacyjnych i wykazanych braków legislacyjnych, powoduje jednak rozbieżności w orzecznictwie. W przeszłości, Sąd Najwyższy reprezentował pogląd, iż odsetki naliczane są dopiero od momentu prawomocnego orzeczenia o zasądzeniu odszkodowania/zadośćuczynienia, czemu dał wyraz w postanowieniu z dnia 29 kwietnia 1991 r. (V KRN 475/90, OSNKW 1991, nr 10-12, poz. 52, OSP 1992, z. 11-12, poz. 250). Wcześniej w odniesieniu do Kodeksu postępowania karnego z 1928 r., Sąd Najwyższy także konsekwentnie utrzymywał, że odsetki nie powinny być w tym przypadku zasądzone (zob.: uchwała Zgromadzenia Ogólnego SN z dnia 7 czerwca 1958 r., Prez. 729/58, OSN 1958, nr 4, poz. 34; postanowienie SN z dnia 25 czerwca 1959 r., VI KO 34/59, OSN 1960, t. I, poz. 6). Sąd Najwyższy stwierdził, że "odsetki są wynagrodzeniem za opóźnienie w zapłacie sumy pieniężnej, która jest już wymagana, i dlatego należy uznać, że za czas do wydania przez sąd prawomocnego orzeczenia odszkodowawczego odsetki te nie przysługują" (m.in. z uwagi na szczególny charakter tej instytucji). Takie jednak zapatrywanie, nie spotkało się z aprobatą większości komentatorów (T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania karnego..., s. 1318 i n.; J. Waszczyński, glosa do postanowienia SN z dnia 29 kwietnia 1991 r., V KRN 475/90, OSP 1992, z. 11-12, s. 544).

Już w 1993 r. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 28 października 1993 r., sygn. I KZP 21/93, mając za podstawę k.p.k. z 1969 r., stwierdził, iż wobec braku unormowań dotyczących odsetek w rozdziale 50 k.p.k. (obecnie rozdz. 58 k.p.k. z 1997 r.) zastosowanie będą miały odpowiednie przepisy kodeksu cywilnego. Twierdzenie to zasługuje na aprobatę, jednak warto również podkreślić, iż przepisy rozdz. 50 k.p.k. z 1969 r. nie odsyłały w przeciwieństwie do obecnego art. 558 k.p.k., do przepisów k.p.c., czy tym bardziej k.c. Już na gruncie obecnie obowiązującego Kodeksu postępowania karnego, w postanowieniu z dnia 20 stycznia 2000 r., sygn. I KZP 46/99, Sąd Najwyższy stwierdził, że „W kwestiach z zakresu prawa materialnego, nieuregulowanych w rozdziale 58 Kodeksu postępowania karnego, mają wprost zastosowanie przepisy Kodeksu cywilnego, odnoszące się zwłaszcza do problematyki zasad ustalania zaistnienia szkody i krzywdy (w tym również kwestia zawiązku przyczynowego), określania wysokości odszkodowania, zadośćuczynienia, przyczynienia do powstania szkody, wyłączenia odpowiedzialności Skarbu Państwa za powstałą szkodę, nadużycia prawa w rozumieniu art. 5 k.c., a także zasądzania odsetek”.

Niemniej jednak praktyka stosowania prawa w omawianym zakresie pozostaje wciąż niejednolita. W orzecznictwie sądów występują skrajnie odmienne interpretacje co do momentu, od którego można dochodzić odsetek od sumy pieniężnej będącej odszkodowaniem/zadośćuczynieniem, o którym mowa w art. 552 k.p.k. Tytułem przykładu niekiedy sądy, za moment relewantny dla odsetek, przyjmują chwilę uprawomocnienia się orzeczenia przyznającego odszkodowanie. Niemniej jednak, biorąc pod uwagę deklaratoryjny charakter tego orzeczenia, takie rozwiązanie wydaje się nie znajdować podstaw w obowiązującym prawie.

Na uwagę zasługuje również fakt, iż w razie, gdyby ustawodawca zamierzał wprowadzić odmienne, niż obowiązujące w prawie cywilnym regulacje w zakresie wymagalności roszczenia oraz odsetek, zdecydowałby się na zamieszczenie stosownych modyfikacji w samym rozdz. 58 k.p.k., podobnie, jak uczynił to w stosunku do terminu przedawnienia roszczenia odszkodowawczego (art. 555 k.p.k.).

Wobec powyższego, uprzejmie zwracam się do Pana Ministra z prośbą o rozważenie możliwości zainicjowania stosownych zmian legislacyjnych, które wyeliminowałyby występujące na gruncie obecnego stanu prawnego problemy interpretacyjne, stwarzające wyjątkowo niepożądany z punktu widzenia praw i wolności jednostki i godzący w konstytucyjną zasadę zaufania obywateli do państwa, stan niepewności. W mojej ocenie, zasadne wydaje się w szczególności rozważenie możliwości **wprowadzenia do rozdz. 58 k.p.k. zasady subsydiarnego stosowania przepisów Kodeksu cywilnego, w zakresie nieuregulowanym w Kodeksie postępowania karnego**, analogicznie do regulacji przewidzianej w art. 558 k.p.k., wprowadzającego zasadę subsydiarnego stosowania przepisów Kodeksu postępowania cywilnego w sprawach nieuregulowanych w k.p.k. albo alternatywnie – **określenie bezpośrednio w Kodeksie postępowania karnego początkowego terminu, od którego powinny być naliczane odsetki od sumy pieniężnej będącej odszkodowaniem lub zadośćuczynieniem, o którym mowa w art. 552 k.p.k.**

Jednocześnie, z wielkim zainteresowaniem zapoznam się ze stanowiskiem Pana Ministra co do właściwej interpretacji obecnie obowiązujących przepisów rozdz. 58 k.p.k., w szczególności, od którego momentu uprawnionemu należą się odsetki od głównej sumy pieniężnej będącej odszkodowaniem lub zadośćuczynieniem za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie.